

Qua audivuntur variis desideriis. Nova semper discere cupientes.

Semper discetes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Quia nihil definitum tenent: quisque traditiones vult tenere diversas, non probatas. Ab uno enim dicta ab alio destruantur.

Quemadmodum autem Jannes, & Jambres resistunt Moysi: ita & hi resistunt veritati. Sicut illi per magicæ artis praeestigias: ita & isti per argumentorum fallaciam. Simulque ostendit Moysen veritatis fuisse doctorem, adversus obtractatores veteris testamenti.

Homines corrupti mente: reprobi circa fidem. Tam moribus corrupti, quam circa fidem reprobi.

Sed ultra non proficiunt. De omnibus haeticis dicit, sed de his quos tunc cito noverat in spiritu destruendos. Ceterum ipse inferius quosdam in pejus profecisse praedixit.

Inspicientia enim eorum manifesta erit omnibus: sicut & illorum fuit. Confessi sunt fe Dei digito superatos.

Tu autem affecutus es meam doctrinam: institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam. Plus tibi crede de me quam illis: sive idcirco tibi non timeo, quia scio te doctrinam, & virtutem meam optime cognovisse.

Persecutiones, passiones: qualia mihi facta sunt Antiochie, Iconii, Lystris: quales persecutiones sustinui. Ex his potuisti cognoscere, me nihil propter homines facere, qui tanta sum passus.

Et ex omnibus eripuit me Dominus. Ita & te de omnibus eripiet, si sequaris.

Et omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur. Non solum ego, sed & omnes qui non occidunt animas in adulando. Timendum ergo nobis est, ne non pie vivamus, qui nihil patimur propter Deum.

Mali autem homines, & seductores proficiunt in pejus, errantes, & in errorem mittentes. Hoc de adulatoribus dicit, qui dum à stultis hominibus diliguntur, magis decepti decipiunt: sive de haeticis accipiendum.

Tu vero permansisti in his qua didicisti. Nolo ista te terreat, vel seducant.

Et credita sunt tibi. A Deo per nos. Sciens à quo didicisti. Et quia ab infantia sacras literas nosti. Sive à vero Apostolo, sive per legem à Deo.

Quae te possunt instruere ad salutem, per fidem qua est in Christo Jesu. Sine fide enim Christi, jam non sufficiunt ad salutem.

Omnis enim scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia: ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Ideo data est legis instructio, ut ejus consilio cuncta facientes, justè justa faciamus.

Caput IV.

TESTIFICOR coram Deo & Christo Jesu, qui iudicaturus est vivos & mortuos: & per adventum ipsius, & regnum ejus. Contestatur illum per universa quae credit religio Christiana, ut verbum Dei instanter annunciet. Qui iudicaturus est vivos & mortuos. Quia vivos inveniet, mortuos suscitabit.

Prædica verbum: instà opportune, importune. Opportunum est, libenter audire. Importunum est, invito prædicare.

Argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Argue peccantes, contestare nec peccent. Increpa resistentes: sed hæc omnia cum patientia, & secundum doctrinam.

Erunt enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt. Veram & perfectam: sicut Israel audire noluit Prophetas.

Sed ad sua desideria concervabunt sibi magistros. Tales magistros inquirent, qui ea dicunt quae ipsi audire desiderant: securi delinquant.

Explicit Commentarius in secundam Epistolam ad Timotheum.

Præcipientes auribus. Qui delectare desiderant, non compungere.

Et à veritate quidem auditum avertent: ad fabulas autem convertentur. A veritate legis, quæ vitia damnat: ad rationes humanas, quæ Deum ut piùm non vindicaturam esse concinnant.

Tu vero vigila: in omnibus labora. Quæ ad utilitatem pertinent audientium.

Opus fac Evangelista. Verbum tuum, operibus conformetur.

Miserium tuum imple: sobrius esto. Episcopatus scilicet. Non enim semper ero in corpore, ut valeam commoneere.

Ego enim jam delibor, & tempus resolutionis meae instat. Mortem suam, sacrificium Deo futurum dixit, ut cum ad martyrium provocet.

Bonum certamen certavi, cursum consummavi. Modo jam confidenter hoc dicit, in extremo vite limite constitutus: comparatione autem utitur in agone certantium.

Fidem servavi. Fidem suscepti officii in finem usque servavi.

In reliquo reposita est mihi corona justitiae: quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Qui novit me usque ad mortem pro justitia dimicasse.

Non solum autem mihi. Quia non personis debetur meritum, sed labori.

Sed & his qui diligunt adventum ejus. Qui gaudent adventum Domini libenter expectent.

Festina ad me venire cito. Demas enim me dereliquit, diligens hoc seculum, & abiit Thessalonicam. Necesse erat ut diligens seculum, non amantem seculum relinqueret. Omne enim animal ad sibi simile conjungitur.

Crescens in Galatiam. Titus in Dalmatiam: Lucas est mecum solus. Isti missi sunt, non deseruerunt.

Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerio. Tychicum autem misi Ephesum. Verbi Dei, vel cujuslibet necessitatis.

Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maxime autem & membranas. Non dixit penulam meam: potuit enim conversus aliquis ad pedes ejus, inter cetera imposuisse vendendam.

Alexander ararius multa mala mihi ostendit: reddet illi Dominus secundum opera ejus. Quoniam verbis Dei resistit: cum habebant rationem.

Quem & tu devota. Monet caveri latrantes. Valde enim resistit verbis nostris. Si noluerit resistit, quanto magis tuis?

In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur. Quando primum cepi Evangelium defendere.

Dominus autem mihi assistit, & confortavit me. Cum dicit sibi Dominum in omnibus affuisse: ne timeat cohortatur.

Ut per me prædicatio impleatur: & audiant omnes gentes: Non quod ego mori timerem.

Et liberatus sum de ore leonum. Persecutoris. Liberavit me Dominus ab omni opere malo. Ab insidiantium malignitate.

Et salvum faciet in regnum suum caeleste. Quomodo hic liberat, ita in regnum ducit.

Cui gloria in secula seculorum: Amen. Saluta Priscum & Aquilam, & Onesiphori domum. Erastus remansit Corinthi. Ob hæc omnia.

Traphimum autem reliqui infirmum Mileti. Festina ante hyemem venire. Salutant te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes. Hic probatur quia non propter sanitate carnalem tantum Apostoli curabant, sed ut etiam signa monstrarent: quia hic suum discipulum non curavit.

Dominus Jesus Christus cum spiritu suo. Quia carne mortuus, spiritaliter vivis.

Gratia vobiscum. Amen.

COMMENTARIUM IN EPISTOLAM AD TITUM

Caput I.

PAULUS servus Dei. Non peccati. Apostolus autem Jesu Christi. Non omnis servus Apostolus. Ideo autem Christi: quia ab ipso missus fuerat prædicare. Secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis: quæ secundum pietatem est in spem vite æternæ. Secundum eam fidem, qua credentes electi sunt, cum cognoscerent veritatem: quæ agnitio non ex merito est, sed ex dominica veritate.

Quam promisit, qui non mentitur, Deus. Si non mentitur, non exhibet aliud quam quod promisit, justis, scilicet, & injustis: quamvis hominibus durum esse videatur.

Ante tempora secularia. Ante omnia tempora apud se proposuit per filium salvare credentes.

Manifestavit autem temporibus suis verbum suum. Tunc manifestavit consilium suum, quando præseierat factum esse, omnem scilicet mundum à justitia diversum.

In prædicatione: quæ credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei. Quo Paulum & Barnabam segregare præcepit, ut gentibus prædicarent.

Tito dilecto filio, secundum communem fidem: Gratia & pax à Deo Patre & Christo Jesu Salvatore nostro. Secundum fidem filius, non natura.

Hujus rei gratia reliqui te Creta: ut ea quæ defunt, corrigas: & constituas per civitates presbyteros: sicut & ego disposui tibi. Quæ defunt, recto tenore corrige: & tunc denique presbyteros poteris ordinare, cum omnes in Ecclesia fuerint recti.

Si quis sine crimine est, unius uxoris vir. Notandum quod in sacerdotibus etiam aliis licita prohibentur.

Filios habens fideles, non in accusatione luxuria: aut non subditos. Ne non possit audenter corripere delinquentes: sive ut experimentum ejus doctrinæ, de domus suæ disciplina noscatur.

Oportet enim Episcopum sine crimine esse. Ipsum dicit Episcopum quem superius presbyterum nominavit.

Sicut Dei dispensatorem. Si ergo humanarum legum dispensatores presbyteri quaeruntur, & justi quales esse debent qui divina jura dispensant?

Non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum. Non debet discipulus Christi percutere: qui percussus est, & non repercutit. Non turpe lucrum adulando lætari: terrenum scilicet, qui caelestia & divina promittit.

Sed hospitalem. Primò vitia damnant, ut virtutes inferret, secundum consuetudinem scripturarum.

Benignum. Ut hospites non cum tristitia, sed cum benevolentia suscipiat.

Sobrium, justum, sanctum, continentem. Incontinentiam vel continentiam nunquam Apostolus, nisi in causa luxuria: justum iudicio, continentia sanctum: ne quia unius uxoris fecerat mentionem, locum incontinentiæ dedisse putaretur.

Amplèctentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem. Diligentem doctrinam, & semper inde loquentem non fabulas seculares & vanas.

Ut potens sit exhortari in doctrina sana: & eos qui contradicunt arguere. Talis eligendus est, qui exhortari possit, & contradicentes arguere in doctrina sana, quæ sanat audientes, sive quæ nulla fallitate corrupta est.

Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui & seductores. Apostolica doctrinæ non obtemperantes, & ad nullum profectum loquentes.

Maximè autem qui de circumcissione sunt. Qui humanas potius traditiones observant, quam divina mandata.

Quos oportet redargui, qui universas domos subvertunt, do-

centes qua non oportet, turpis lucri gratia. Quæ jam superflua temporibus Christi: ceremonias autem Judæorum ab eis doceri dicit.

Dixit quidam ex illis proprius ipsorum Prophetæ, Callimachus scilicet. Vide quales sunt, qui etiam à suis tale testimonium promerentur.

Cretenses semper mendaces: Amantes mentiri, noxii oratores, pariter otiosi.

Mala bestia: ventres pigri. Ideo ferias, & otia libenter admittunt.

Testimonium hoc verum est. Quam ob causam, increpa illos dure, ut sani sint in fide: non imitantes Judæicis fabulis, & mandatis hominum. Traditionibus humanis, de quibus Dominus in Evangelio Judæis loquitur: secundum Iesaiam, Dominum non in corde, sed in labiis honorantes.

Aversantium se à veritate. Novi scilicet testamenti. Omnia munda, mundis. Quia adhuc secundum legem immunda vocabantur.

Coinquinatis autem & infidelibus. Coinquinati, & infideles sunt, qui non credunt jugum legis à collo credentium Dominum abstulisse: id est, omnia quæ temporaliter fuerant instituta.

Nihil est mundum. Eorum quæ in scientia eorum immunda judicantur.

Sed inquinata sunt eorum, & mens, & conscientia. Etiam in hoc ipso.

Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Se melius Christum dicunt nosse ut ex lege promissum: sed factis ejus adventum negant: cum se sine legis auxilio putant justificari non posse.

Cum sint abominati & incredibiles: & ad omne opus bonum reprobi. In sola confessione legis religiosiores se dicunt, cum illa non faciant quæ quaeruntur.

Caput I I.

TU autem loquere qua decet sanam doctrinam. Quæ ad vitam pertinent Christi.

Senes: ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione: in patientia. Hic senes ætate, & ordine possunt intelligi, Ecclesiæ præcipue seniores, quibus omnibus forma præbere necesse est.

Anus similiter. Quæ ad aliarum eligebantur exemplum.

In habitu sancto: non criminatrices. Habitus enim non sanctus est, de quo alibi dicit: Non tortis crinibus, & reliqua.

Non multo vino servientes. Sed parvo utentes. Bene docentes, ut prudentiam doceant. Docere illis permittit, sed feminas: & hoc non in Ecclesia, sed privatim.

Adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant prudentes, castas, sobrias. Non alienos: sive ideo dicit: ne alie quæ continent erant, non diligerent viros suos: & verbum Dei tanquam dissidium prædicans culparetur.

Domus curam habentes. Ne viros suos in aliquo contristarent.

Benignas, subditas viris suis: ut non blasphemetur verbum Dei. Ne vel ipse blasphemet, si gentes sunt, vel alii videntes eas peiores effectas quam fuerant ante fidem.

Juvenes similiter hortare, ut sobrii sint. Auferentes ab eis causam luxuria.

In omnibus. Quæ junguntur, sive non solum corpore, sed & mente.

Teipsum præbe exemplum bonorum operum. Ne exemplum detestras verbum: & ut audenter corripias delinquentes.

In doctrina, in integritate, in gravitate. Quo solum-